

Lajtos Nóra

„...és a lekvárkeverő fán megcsillan a telő hold”

Igen izgalmas olvasmánybeli utazás élményével gazdagodhat az, aki kezébe veszi Sütő Csaba András legújabb verseskötetét. *A Jönnek a házak* hetvennyolc szövegének túlnyomó többségével már találkozhatott az elmúlt években az olvasó az *Eső*, a *Hitel*, az *Irodalmi Jelen*, a *Kortárs*, a *Műút*, a *Pannonhalmi Szemle* és a *SZIFON*line hasábjain, felületein.

A könyvben az a fajta léttapasztalat érhető tetten, amelyben a külső (tárgyi) és belső (lelki) környezet egyszerre szervezi az életet, és ezek a környezeti struktúrák olyan egzisztenciális-ontológiai hálót képeznek, amelyben az ember maga válik sorsmetaforává. Az egyén orientálódása természetesen és mesterséges terekben az ezekben való ki- és belépések sorozataként írható le, és mint ilyen, a térpoétika alakzatával is szemléltethető. Gaston Bachelard a témában alapműnek számító, *A tér poétikája* (1957) című munkájában a házat például olyan függőleges lényként szemléli, amelynek két pólusa a pince és a padlás. A kötet címadó versében maga az otthon fogalma realizálódik ekképpen: „*otthon. óvott a négy fal, pincétől a padlásig, első deszkától az utolsó szögig / mindmiénk.*”

Michel Foucault *Más terekről* (1967) című munkájában bevezeti a heterotópia fogalmát, amely a térleírás egyik alakzata. Hamvas Béla különbséget tesz a tér és a hely között. Az öt géniuszban ezt olvashatjuk: „*A helyet nem szabad összetéveszteni*

a térrel. A tér és a hely között az a különbség, hogy a térnek száma, a helynek arca van... A tér mindig geometriai ábra... A térnek képlete, a helynek génusza van. A terek fogalmak, a helyek nevek.” Hogy a helynek génusza van, az leginkább a megállók a lúdtelepkanyar helyén című, margótól margóig húzódó prózaverssorokba szedett gondolatokban érhető tetten. „már nem értük meg, de nevében őrizzük a lúdtelepkanyart. szagok, gágogás, kellő szárnyas híján az üresen hagyott telkek között mutogatunk, vagy felemeljük fejünket újságból, könyvből, hol vagyunk, ja, lúdtelepkanyar, tudom [...]” (Kiemelés tőlem: L. N.) A Rögzítések 2. darabjában szereplő pince terhe utalhat „a ház sötét lényé”-nek bachelard-i értelmezésére, mely szerint „a pince az eltemetett örülethez, a befalazott drámák világához tartozik.”

A Jönnek a házak egyes szövegei humánpatológiai jelenségként is értelmezhetők, mégpedig azért, hogy a környezetbe vetett ember miként képes feloldódni a világban. „aki a fényben jár / aki a sötéttel blattol / éjjel az ablaknál áll / sárga fekete sakkot játszik / meg kék fehér éjszakait / vöröslő fehért két decit / feketét és fehért törtfehért / átítatja a víz a föld az ég // vízzel rázza a földet az ég.” (Fényben) A Tartozás fejében pedig ezt olvassuk: „lehet elbattyogni. Megyünk. Hagyj itt egy szál gyufát, kicsiny gyufafejet. Hogy hazatalálj? / azért, mert elfogyott. innen csukott szemmel is.” Az utolsó mondat ellipszise valójában a szóismétlést oldja fel mindazonáltal, hogy fontos poétikai alakzat is: „innen csukott szemmel is (hazatalálok).”

Sütő Csaba András legújabb kötetében a ciklusban való gondolkodásra is találunk példákat. A Rögzítések 13 versetűdből áll, melyben a materiális világból szépen ívelően jutunk el a „virágban pompázó borsó / széthajló szalmaszár zöld töklevelek” képéig, sőt a baromfiudvarig: „a tyúkok szeme / a taréjon meglebbenő szél”. Verstanilag ehhez a ciklushoz közelíthető leginkább a Legende öt darabból álló szövegblokkja, amelyben „öregapám megismerkedik öreganyámmal”, akik „a szénába bújnak / a bombák repeszei elől”, s akiknek egy szerencsétlen gátszakadás után „nem marad semmi csak az újjáépítés / árvaságra árvíz kegyelemre kenyér...”

A megállók a lúdtelepkanyar helyén hattételes szövegfolyondár. A lírai énben felsejlenek az emlékek a margótól margóig tartó sorokban. Leírásban gazdagok ezek a gondolatok: „*a felserdült fűben ott bújik három tóval titokzatosan a régi határ, az eddig és netovább, világunk határai, messzebb már nem merészkedtünk, csak egyszer-kétszer a pataházi tóig.*” [2. ja, lúdtelep]; „*szedjük a keszeget, a kárászt, átlátni a vízen, úszó is van, de minek, a tiszta vízben jól látni, ha a csalira vág, felveszi, néhol még a horgot is láthatni, amint a szájba fordul, az apróhalak szájában sorra tűnik el csonti, giliszta, szöcske.*” [6. kishalazunk]

A *nemesszék utca három* című, tíz darabból álló sorozat a kötet legkidolgozottabb szövegegyüttese. Megkomponáltságában is kitűnik a többi közül. Az alany (nagybátyám, öregapám, öreganyám) hátravetett szerepe is közös pont. A köznyelvtől eltérő, tájnyelvi szóhasználat jellemzi továbbá ezeket a szövegeket, a szavak fonetikus leírása plasztikusan adja vissza a leíró részek alaphangulatát: „*előttem hurujja a szöllőt, mögöttem zöccsíget gyomlál öreganyám, öregapám. A föld a minden, így alakult.*” (gyomlálás); „*mitű físz, a rézfaszú bagolytű, kérdi nagybátyámat öregapám*” (padlás). Olyan tájszavakra is találunk példákat, amelyeknek jelentését a szöveggörnyezet határozza meg. Például: sedre: 'hebehurgyán viselkedő személy'; slampet: 'slampos'; telő: 'növekvő' (hold); iporka: 'hungarocell'; roszog: 'serceg, csikorog'.

A kötet képanyagának egyik eleme a környezet néhol líraiba forduló arca: „*árnyékokat tologat a nap*” (tartozás fejében); „*az ég alhasa korog*” (konyhaképek); „*letérdeltek sorban a tömésházak, csak a nádtetők maradtak, akárha szembehúzott kalap...*” (nem múltó évek); „*újabbán nyitott utcák / ásítanak bele a fénybe / az elhúzott ablakok / remegnek zörögnek a tokban / tördelik a figyelő tekinteteket.*” (busz)

Sütő Csaba András gyakran keveri szövegeit verses formával. Már a legelső, bemutatkozó darabok ilyen hibridszövegek: a triptichon, az asztalnál, az étvágy versbetéteiben közös, hogy háromszakaszosak és keretes szerkezetűek. „*valaki bezúzta / az égbolt ajtaját // a feje vérzik / vagy a lábán eredt el a vér / sebet*

sebre tapogat // valaki bezúzta / az égbolt ajtaját.” (triptichon); „kezünk fürge / gerincünk egyenes” (asztalnál); „valaki felverte / éjjel a pékeket” (étvágy).

A negatív festés poétikai alakzatával is gyakran él a szerző, amikor gyermekkori helyszíneit pásztázza körbe: *„már senki nem rak négy téglából kaput” (szimultán utcafront); „már senki nem arénázgat, nem tombol gyereksereg késő délutántól sötétedésig, senki nem szól ki a gázolásból...” (utca az utcát).* Az emlékek egyszerre hívják elő a letűnt „aranykor” képeit és a hiányt.

Jelen írásom megjelenése előtt került nyilvánosságra a kötet online bemutatójának szerkesztett szövege a Spanyolnátha 2021/3. számában, amelyben Turczi István, Mészáros Urbán, Szabó Gábor, Vass Tibor, Nagy Zsuka, G. Szabó Sarolta, Szalai Zsolt, Bán-Horváth Veronika, Mechiat Zina és Mócsai Gergely kérdéseire a kötet szerzője válaszol. Csak három lényeges mozzanatról essék még szó a könyv kapcsán. Az egyik az egyedi kötetborító, amelyet Vincze Judit tervezett, és amelyen a szerző életében meghatározó házak (Asbóth Sándor u. 12.; Nemesszék utca 3.) légi felvételei láthatók (a Nagybácsa–Kicsbajcs–Nagybajcs–Szögye–Vének sokszög a Lechner Tudásközpont adattárából, 72 km²). A másik a címválasztás különlegessége, melyre maga a szerző ad többféle olvasatot is: egyrészt a ház nem metaforaként jelenik meg, hanem mint referencia érvényesül. Másrészt a kisbácsai, nagybácsai egykori ártér beépítésére is vonatkozik, amikor bizony volt, hogy „jöttek” a házak.

„Nemcsak a ház, hanem a folyópart, a hullámtér, az ártér, ennek az egész közegnek a flórája és faunája egyként foglalkoztat, illetőleg az, hogy egy ilyen felszíni forma — ami leegyszerűsítve: folyók által határolt sík terület —, az miként mozgatja meg az ember fantáziáját, miként válik mindez egy olyanfajta teremtő, szövegszervező erővé, ami aztán versekben csomópontosul, koncentrálődik” – fejt ki válaszát a szerző Vass Tibor azon kérdésre, mi ihleti.

Végül a költőtárs, Nagy Zsuka a következő fogalmi kategóriákkal illeti Sütő Csaba András szövegeit: *leíróversek, lokálversek,*

vidékversek, leltárversek, az emlékező jelen strófái, kameraversek. A továbbiakban fontosnak tartja kiemelni: „A szimultán valóságban, vagy miben is, ott van a múlt és a jelen, összeölelkeznek, megbékélnek a hiányokkal, a szanált házakkal, az eltűnt megál-lókkal, az átrendezett terekkel.”

A *Jönnék a házak* nemcsak a szerző pályáján tekinthető kiemelkedőnek, de a kortárs magyar lírában is jelentős kötet, amelyről érdemes diskurzust folytatni. Sütő Csaba András lírájának intonációja túlmutat az érzelgős hanghordozáson. Leginkább szikár stílusú szövegapparátusával úgy vonja (vonzza) be az olvasót, hogy az máris otthon találja magát a sorokban. A nyelvi térben megképződő szövegek úgy hatnak, mint amikor „*a lekvárkeverő fán megcsillan a tél hold*” (*késő nyár*): gőzölgőn-illatozón, gondolatainkban is elmerülve a sűrű kötet-masszában.

Sütő Csaba András: *Jönnék a házak*. Napkút Kiadó, Budapest, 2020.